

Ana
Šverko

Nevidljivo u gradovima. Povodom objave arhitektonskih vodiča Rijeke, Splita i Zagreba

D. GLAVOČIĆ, J. LOZZI BARKOVIĆ, J. ROTIM MALVIĆ

Secesijska arhitektura / vodič kroz Rijeku, Rijeka,

Društvo povjesničara umjetnosti Rijeke,

Istre i Hrvatskog primorja, 2011., 124 str.

ISBN 978-953-7663-04-9

Split – arhitektura 20. stoljeća, (ur.) D. TUŠEK,

Sveučilište u Splitu, Split,

Građevinsko-arhitektonski fakultet, 2011., 168 str.

ISBN 978-953-6116-44-7

A. LASLO, *Arhitektonski vodič Zagreb 1898. – 2010.*,

Zagreb, Arhitektst i Društvo arhitekata Zagreba, 2011., 240 str.

ISBN 978-953-6888-13-9

Zagreb – arhitektonski vodič, projekt Sekcije mladih

Društva arhitekata Zagreba, Zagreb, 2011.

Kuće iz kojih izlazimo i u koje ulazimo samo katkad vidimo; uglavnom se podrazumijevaju, okvirno smještene u kontekst. No u većoj ili manjoj mjeri svakome se pogled zaustavi na nekom pročelju ili prostornom odnosu te pri tom otkrivamo ideju arhitekta. I tada poželimo saznati više o građevini. Nedostatak široko dostupnih informacija posebno se odnosi na arhitekturu 20. stoljeća, koja čini glavninu postojećega graditeljskog fonda najvećih hrvatskih gradova. Kada su se u kratkom vremenskom razmaku pojavili arhitektonski vodiči Zagreba i Splita po građevinama podignutim u posljednjih stotinjak godina, razveselili su mnoge koji su željeli saznati odgovore na ta temeljna pitanja (tko, kada, zašto) uz niz stručnih i zanimljivih informacija o građevinama koje u velikoj mjeri definiraju fizički okvir gradske svakodnevice.

Arhitektura, izložena pogledu reduciranom na primarno zapažanje, čini tek dio grada – bilo iz rakursa turista, stručnjaka

ili stanovnika. Usmjeravanjem raznorodnih pogleda i uspostavljanjem niti koja ih povezuje, arhitektonski vodič skreće pozornost na građevine koje čini vidljivima na nov način. I sama je fotografija uvelike promijenila iskustvo i razumijevanje arhitekture i gradova, pa u tom smislu i koncepcija vodiča kojom se izdvaja, kadrira i fokusira pojedini arhitektonski sloj grada, zasigurno formira i sam način njegova otkrivanja. Utoliko arhitektonski vodiči nisu specifični samo po načinu prezentiranja arhitektonskih slojeva gradova, već i po utjecaju na njihovo otkrivanje.

U vodiče koji se bave arhitekturom samog početka 20. stoljeća spada nedavno objavljen vodič kroz secesijsku arhitekturu Rijeke. U ranim devedesetima UNESCO je pokrenuo projekt senzibiliziranja publike za poznavanje secesijske arhitekture, a time i za njezino očuvanje. Uskoro zatim ustanovljena je europska mreža secesijskih gradova – *Réseau Art Nouveau Network* (RANN). Rijeka je 2009. godine postala prva hrvatska članica te

međunarodne mreže. Za razliku od temeljno slične arhitekture samih vodiča – splitskog i zagrebačkog – u kojima se težilo prikazu odabranih građevina kroz što ujednačeniju shemu tlocrta, fotografija i kratkih opisa, riječki pak vodič, uz situacijski smještaj 27 obrađenih građevina, donosi za svaku od njih više fotografija karakterističnih detalja, što je i prikladno prikazu secesijske arhitekture; a tekstualni dio sadrži obuhvatne priče o građevinama. Edukativna komponenta prisutna je i na samom straničniku, koji sadrži izdvojene stilske karakteristike secesije kroz osnovne elemente arhitekture.

Splitski vodič prikazuje 100 odabranih građevina podignutih između 1901. i 2000. godine, ostavljajući prostor za daljnje sinteze i interpretacije. Uvodni tekst Darovana Tušeka pregledan je prikaz urbanističkog razvoja grada Splita tijekom stoljeća, od antike do vremenskog perioda kojemu je vodič posvećen. Gotovo polovina obuhvaćenih građevina spada u period od 1950. do 1974. godine, razdoblje kojim se bavi upravo otvorena izložba u zagrebačkom Muzeju suvremene umjetnosti (*Socijalizam i modernost: umjetnost, kultura, politika 1950.–1974.*), kada se oblikovao pojam modernosti, odnosno hrvatske moderne arhitekture. Vodič kroz ujednačene kataloške jedinice nudi uvid u antologijske građevine toga vremena, one arhitekata Lovre Perkovića, Stanka Fabrisa, Nevena Šegvića, Ive Radića, Ivana Vitića itd.

Svojevrsna zoom u splitsku arhitekturu 50-ih godina predstavlja pak vodič Marine Majić *Arhitektura Splita 1945. – 1960.*, također objavljen prošle godine i to u izdanju Društva arhitekata Splita. Danas kada se u Splitu propituju granice njegove arhitektonske baštine, vodiči koji vrednuju arhitekturu 20. stoljeća i to u uglavnom baš onu koja zadovoljava najšire prihvaćenu vremensku distancu za uvrštenje građevine u registar spomenika (30–50 godina), jasno ukazuju na njihovu pojedinačnu povijesnu vrijednost, kao i značaj za graditeljsku povijest grada.

Zagrebački, također veoma pregledno strukturiran vodič sa 187 kataloških jedinica,

najavljuju dva izuzetna eseja. U prvom od njih autor vodiča Aleksander Laslo definira kriterij odabira građevina kao zagrebačku arhitekturu koja je nastala tijekom 111 godina postojanog modernizma. Uvodni pak tekst Friedricha Achleitnera nosi naziv *Poziv na gledanje*. Taj poziv, koji senzibilizira i stanovnike i posjetitelje, zasigurno je bit svakog arhitektonskog vodiča. No značaj vodiča određenih arhitektonskim stilom ili periodom nije samo u otkrivanju identiteta i arhitektonskog značaja formi koje sudjeluju u osobnosti grada. Takav vodič pruža mogućnost umreženja informacija o srodnoj arhitekturi u širem kontekstu. Ta je kvaliteta posebno značajna za posjetitelje. “Strancu” ionako pripada samo uloga autsajdera, on ne može prodrijeti u tajne ili steći intimno poznavanje jednoga grada. No, “pogled izvana” vjerojatno može uroditi spoznajama koje za stanovnika ili poznavatelja grada ostaju uglavnom nevidljive, stoji u spomenutom uvodnom tekstu. Mobilnost, koja ima važnu ulogu u formiranju ljudskog iskustva, temelji se na doživljaju kulture nekog mjesta koja je u najvećoj mjeri vezana uz arhitekturu, pa se tako kroz arhitekturu zapravo spoznaje i niz nematerijalnih odrednica grada.

Jedan drugačiji pristup vodiču nudi projekt Sekcije mladih DAZ-a, pod naslovom *Zagreb – arhitektonski vodič*. Ova je Sekcija, osnovana u ožujku 2010. godine, izdala džepni vodič zagrebačkom arhitekturom 20. i 21. stoljeća, koji sadrži 133 građevine, od čega je njih 35 istaknuto nacrtom, fotografijom i kratkim tekstom. Zahvaljujući izvrsnim mogućnostima pretraživanja, ovaj vodič omogućuje različitim korisnicima u različitim vremenskim trajanjima upoznavanje s arhitekturom grada. Podaci prikupljeni za džepni vodič bit će unutar istog projekta iskorišteni za formiranje internetskog vodiča, za kojeg se nastavlja popisivanje i mapiranje arhitektonski vrijednih zagrebačkih građevina. Uz poseban naglasak na promoviranje kuća mladih arhitekata, nadovezali bi se i na bazu projekata Društva arhitekata Zagreba (KAPI), koja je u nastajanju. U suradnji s

Arhitektonskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu za internetski bi se vodič izradili i 3D modeli građevina.

Internet je bez sumnje revolucionarno pojednostavnio doseganje arhitektonske građe potrebne za cjelovite sinteze i komparacije. Ipak, to mnoštvo ponuđenih informacija zahtijeva selekciju koja iziskuje prekomjerno trošenje vremena. Glavna prednost internetskih baza svakako je mogućnost njihove nadopune, pa se specifični *online* vodiči neprestano ažuriraju novim građevinama – primjerice MIMOA za modernu arhitekturu, europski vodič koji grade sami korisnici. Među modelima *online* istraživanja urbanih arhitektonskih slojeva izdvajaju se i platforme kao što je HyperCities, koja teži prikazati povijesne slojeve gradova koristeći datosti hipermedijskog okruženja. Virtualni svijet je podatan za sintezu i rekonstrukciju, ali za grad koji je pred nama, arhitektonski vodič onoga vidljivog što se dogodilo u graditeljskoj povijesti, sazdan prema modelu knjige, iza kojeg stoji urednički tim, zasigurno je koncept koji još nije prevladan; bez obzira da li je dostupan na internetu ili nije.

Između džepne karte i internetskog vodiča, koji su spojeni projektom mladih DAZ-a, prostor je koji zauzimaju različiti izvori informacija o građevinama, među kojima istaknuto mjesto imaju upravo strukturirane informacije “čistokrvnih” arhitektonskih vodiča. Osim takvih vodiča, koji se spominju u ovom tekstu, prošla je godina donijela i druga iznimno vrijedna izdanja koja doprinose poznavanju arhitekture 20. stoljeća, među kojima je kulturno-povijesni vodič *Židovski Zagreb* Snješke Knežević i Aleksandera Lasla, te knjiga Marine Bagarić, ovogodišnji laureat

godišnje nagrade “Neven Šegvić” Udruženja hrvatskih arhitekata, posvećena opusu arhitekta Ignjata Fischera koji je svojim djelovanjem snažno obilježio zagrebačku arhitekturu prve polovine 20. stoljeća.

Vodiči kroz Rijeku, Split, Zagreb, kao i projekt mladih DAZ-a, adresiraju dakle turiste, ljubitelje gradova i arhitekture, studente i stručnjake, no vjerojatno je njihov značaj najveći za same stanovnike. Kuće u kojima žive, kao i one pored kojih prolaze, izravno određuju linije njihova dnevnog kretanja i uopće načina života. Osim toga, oko polovine ukupnog broja građevina zastupljenih u svakom od vodiča odnosi se na stambenu arhitekturu. Stanovanje je puno subjektivnih značenja, ali na razumijevanje veze između čovjeka i građevine zasigurno utječe svijest o konceptualnim, prostornim i vremenskim kvalitetama arhitekture.

Senzibilitet prema prošlosti proporcionalan je vremenskoj distanci, što čini arhitekturu 20. stoljeća najmanje čuванom i vrednovanom. Ovi arhitektonski vodiči čine je vidljivijom u prostoru, koji je pak u stalnoj mijeni. Stoga se prostorom, svatko na svoj način, treba neprestano baviti. No ponajprije ga treba upoznati da bi se o njemu moglo istinski misliti, govoriti, osjećati ga i čuvati u čitavoj njegovoj kompleksnosti. Jedan od osnovnih kriterija vrednovanja prostora je upravo stupanj slojevitosti, suživot materijalnih tragova vremena. A prepoznavanje dobre arhitekture iz različitih razdoblja uči nas da su svi graditeljski slojevi jednako vrijedni i da ne treba čekati 50 godina da uvidimo kako i je suvremena arhitektura jednako povijesna kao i ona ranija. ×